

Zavezani slovenski besedi: Jakov Andrejev

Jakov
Andrejev

Septembra in oktobra letos se je za mesec dni mudil v Sloveniji ruski pesnik Jakov Andrejev, ki se ima za Uralca, živi namreč v Sverdlovsku, kamor je bila iz Pskova pregnana pod Stalinom njegova mati s starši... dolga in mučna zgodba, o kateri Jaša (tako ga kličemo prijatelji tu in v Sverdlovsku) nerad govori; če pa že govori, pripoveduje o tem s toliko modrosti in strpnosti, rekli bi lahko: z vso tragično izkušnjo rodov,

da pri njem dobiva ta pripoved vse poteze stoičnosti. Nas, ki vse húdo iz preteklosti tako radi nosimo s sabo, ta Jaševa stoičnost preseneča, skoraj vznemirja, morda že moti. Tam, kjer bi lahko bili razlogi za travmo, odkrivamo pri njem še globljo utemeljenost za vero v življenje. Težko je dandanes srečati človeka, ki bi razlog in smisel življenja videl in našel tako rekoč v celoti in dokončno v poeziji. V svoji in z ne manjšo zagledanostjo tudi v poeziji drugih. In tako je nastala ta domala romantična zgodba o skupini pesnikov v Sverdlovsku, med katero je pred dvajsetimi leti zanesel prav Jakov Andrejev prvo klico ljubezni do slovenske poezije, ki je zdaj tako nedvoumno razvidna tudi iz antologije Z vso silo življenja, s katero se je Andrejev predstavil v Ljubljani. Bolj kot oddolžitev Jakovu Andrejevu in njegovim pesniškim prijateljem naj bo pričujoča objava nekakšno opozorilo na to lepo človeško in poetsko zgodbo, ki se ni samo »zgodila nekoč«, ampak še traja, živi in za njo ostaja sled, ki morda med vsemi najbolj kljubuje času...

C. Z.

Tvoja ljubezen do Slovenije in slovenske poezije bo kmalu »stara« dvajset let, to pa je v človekovem življenju doba, ko še lahko govorimo o zaljubljenosti, pa tudi že o pravi, zreli ljubezni. Ali bi lahko v tem smislu opredelil svoj odnos do Slovenije, v katero si tokrat prišel že tretjič in v njej preživel skoraj mesec dni? Kaj je bilo pri tej tvoji »zaljubljenosti« ali »ljubezni« primarno: si prek poezije vzljubil deželo ali prek dežele njeno poezijo?

V našem razrvanem, razstavljenem stoletju je zelo pomembno srečati

človeka, ki ljubi ne samo svojo Domovino, ampak tudi tvojo, ki ne želi sreče le svojemu narodu, ampak tudi tvojemu. Usoda mi je podarila srečo, da sem pred dvajsetimi leti srečal takega človeka tu v Ljubljani.

Tega človeka dobro poznate. Piše se Nada Kraigher, znana slovenska pisateljica je, veteranka protifašističnega odpora. Med najinim srečanjem, ko je s takšno ljubeznijo govorila o Rusiji, o ruskem človeku in ruski književnosti, sem spoznal, da lahko tako govori o drugem narodu samo človek, ki zelo ljubi svojega. To ljubezen pa sem začutil, ko mi je Nada razkazovala Ljubljano, pripovedovala o zgodovini svojega naroda, o slovenskih partizanih, v katerih vrstah se je bojevala proti fašizmu. No, to posrečeno srečanje je tudi porodilo moje zanimanje za Slovenijo, za poezijo slovenskega naroda, kajti človeška duša prav v poeziji najde svoj višji izraz. Nada Kraigher ne piše stihov, vendar je pesnica po svojem bistvu, človek duha. Ona mi je tudi podarila zamisel, da bi preskusil svoje moči v prevodih stihov slovenskih pesnikov, in storila je vse, kar je bilo mogoče, da bi se ta zamisel uresničila.

Torej je moje zanimanje za Slovenijo, za slovensko poezijo vzniknilo prek živega človeka, s katerim me je po naključju in na srečo povezala usoda.

*V Ljubljani je promocija tvoje antologije Z vso silo življenja zbudila veliko zanimanje tudi zato, ker je svojevrsten unikum: v njej so zbrani pesniki šestih držav (Jugoslavija, Češkoslovaška, Čile, Nikaragua, Španija, ZDA), nad polovico prostora pa je v tem izboru namenjenega slovenskim pesnikom (Ciril Zlobec, Lojze Krakar, Marko Kravos, France Vurnik, Kajetan Kovič, Katja Špur, Janez Menart, Jože Udovič, Lili Novy, Peter Levec, K. D. Kajuh, Ivan Korošec, Tone Kuntner, Edvard Kocbek). Od kod in zakaj ta »nelogični«
privilegij Slovincem?*

Tu ni nič nelogičnega, tu je vse logično. Skoraj pred dvajsetimi leti je v Sverdlovsku na pobudo in s pomočjo Nade Kraigher nastala skupina prevajalcev slovenske poezije. Tega dela so se z zanimanjem lotili znani uralski pesniki Boris Marjev, Maja Nikulina, German Drobiz, veliko pa je prispeval filolog in prevajalec Konstantin Belokurov. Vsa ta leta smo prevajali dela slovenske poezije in so jih objavljali v Moskvi in na Uralu. Ustvarjalna in izvedbena izkušnja, ki se je nabrala pri tem delu, nam je v zadnjih letih omogočila, da smo razširili geografijo prevodov, se obrnili k poeziji drugih držav: Čilu, Nikaragi, ZDA, Španiji, Češkoslovaški... Razumljivo, da smo v dvajsetih letih prevedli veliko več del slovenske poezije kot drugih tujih pesnikov, h katerih ustvarjalnosti smo se obrnili sorazmerno nedavno. Lahko bi rekel, da je pot k tem pesnikom vodila prek Ljubljane. Slovenska poezija je kajpak zavzela osrednje mesto v našem cvetniku, postala je njegova duša. To je en razlog.

Je pa še drugi, ki je pomembnejši od prvega. Nikoli ne bomo pozabili, da so prav jugoslovanski narodi, med njimi slovenski narod, nekaj dni po napadu fašistične Nemčije na Sovjetsko zvezo dvignili narodno vstajo in prvi v Evropi (veliko pred anglo-ameriški zavezniki) odprli »drugo bojišče«
spopada s hitlerizmom. Mar je treba pojasnjevati pomen tega podviga v našem splošnem boju proti fašizmu? Zato pa je seveda v cvetniku, ki ima protifašistično naravo, toliko stihov slovenskih pesnikov, ki predstavljajo poezijo ene izmed republik naše bratske Jugoslavije.

Torej, če smem pripomniti, je tu vse logično. Bilo bi nelogično, če bi bilo narobe.

Antologija je ubrana na temo poezije odpora v dobesednem in prenesenem pomenu. Pri nas, v naši zavesti in v našem pesniškem zanimanju sta vojna in odporniška lirika bolj stvar preteklosti kot našega časa. Ali med ruskimi bralci veljajo še zmerom simpatije do takšne pesniške izpovedi – čeprav je treba ob tem povedati, da je v tvoji antologiji ta pojem »odpora« zelo širok. To potrjujejo tudi številne pesmi slovenskih pesnikov, ki bi jih mi uvrstili med razpoložensko liriko, ne pa med poezijo odpora?

Pojem fašizma razumljivo pomeni veliko več kakor zgolj določen družbeni pojav. V to, po svoji naravnosti politično knjigo nismo uvrstili samo stihov boja, ampak prav tako veliko liričnih del, ki se z enako silo postavljajo po robu vojni, nasilju in razdejanjem kakor tudi socialna poezija.

Glede našega zanimanja za protifašistično literaturo lahko rečem takole: To »zanimanje« nima preteklega ali sedanjega časa, kajti s časom ni mogoče izmeriti naše boli in naše bridkosti ob milijonih ljudi, ki so padli v tej vojni s fašizmom.

Zdaj, ko poznaš slovenske pesnike tudi osebno, morda tudi njihove poglede na poezijo, ali lahko potegneš kako vzporednico med izpovedno, tematsko in izrazno (slogovno) usmerjenostjo sodobne slovenske in sodobne ruske poezije?

Nisem tak poglobljen specialist, da bi lahko sodil o tako zapletenih stvareh. Vendar mislim, da je v sodobni ruski in slovenski poeziji veliko skupnega. V sodobni ruski poeziji kakor tudi v slovenski po mojem mnenju prevladujejo socialni motivi, zlasti zdaj – v letih duhovne perestrojke. Samo prosim, ne razumite tega poenostavljeno: najintimnejša stvaritev je lahko globoko socialna. Danes je v naši poeziji, kakor se mi dozdeva, naravnost povišana »stopnja« socialnosti. Perestrojka vnaša velike spremembe v naše življenje, v našo zavest – in poezija skuša najti odgovore na zapletena vprašanja družbenega in duhovnega življenja, odgovore na večno vprašanje: Kaj storiti? Samo spet vas prosim, da ne bi razumeli tega tako poenostavljeno, kakor se lahko kaže od drugod. To je zelo zapleteno iskanje v različnih sferah poezije.

Rad bi tudi poudaril, da so danes, kakor so bila tudi nekdaj v naši liriki močna klasična izročila. Hkrati poezija išče tudi nove oblike, nova pota. Podobne procese vidim tudi v slovenski poeziji. Tako sta na primer pri vas v srednjem rodu dva taka pesnika, ki nista podobna drug drugemu, kot sta Tone Kuntner in Tomaž Šalamun, v katerih ustvarjanju se kažeta temeljni težnji, značilni tako za rusko kot tudi za slovensko književnost. Diktatura vselej porodi duhoven protest, posebno pri pesniku. Svoboda je vedno sreča. Vse to pa seveda ni tako preprosto ...

Rodil si se v Stalinovi dobi, doraščal med prvimi reformnimi poskusi N. S. Hruščova, preživljal svoja najplodnejša človeška in pesniška leta v »mrtni dobi« Brežnjeva, zdaj z upanjem živiš nemirni čas Gorbačova, vprašanje je preprosto in hkrati zapleteno: Kako je nate in na rusko poezijo vplivala politika v vsem svojem razponu od diktature do demokracije?

To je v resnici tako preprosto kot zapleteno vprašanje ... Seveda so

procesu demokratizacije, ki zdaj potekajo v naši družbi, odsevali v literarnem razvoju.

Danes močno vplivajo na duhovno življenje našega naroda predvsem tista dela, ki so bila prepovedana tako v časih Stalina kot v časih Brežnjeva. Recimo takšna dela, kot je *Rekvjem* Ane Ahmatove. Brez takšnih del ni mogoče predstaviti ruske poezije XX. stoletja, vse resnice ruskega duha. Jaz pa sem srečen, da sem doživel ta čas, ko morem brati ta dela v naših izdajah.

Vendar hkrati s tem opažam nekatere negativne nagibe, katerih bistvo je zelo natančno označil Jevgenij Jevtušenko v eni svojih pesmi, napisani še v časih Hruščova, ko so pri nas potekali podobni procesi: »... In lezejo goži k sokolom in zaradi sodobnosti zamenjujejo popustljivost do laži s popustljivostjo do poguma.« Z razvojem demokratičnih procesov v naši družbi se je pojavilo zelo veliko »pogumnih« pesmotvorcev, ki se v »zastalih časih« niso odlikovali s pogumom.

S strani časnikov in časopisov se je na glave bralcev udril potok novih protistalinističnih in tem podobnih stihov, odkar so te teme prenehale biti »prikrite teme«. To je tudi svojevrstna konjunktura, ki je pri nas v nedavnih časih vzcvetela v nasprotni tematiki in problematiki. Vsaka špekulacija je nevarna, najsi je stalinistična ali protistalinistična, kajti konjunktura v poeziji je vselej laž.

Samo v nobenem primeru ne gre razumeti, da je s tem procesom zajeta vsa naša poezija. Ni tako. Pri nas so hvala bogu vedno bili, so in bodo pesniki, ki niso nagnjeni k nikakršni konjunkturi. Prav oni so nemalo storili za to, da bi se začela duhovna perestrojka, prav oni danes nemalo prispevajo k demokratizaciji našega življenja.

Kako stopa v literaturo ruski mladi rod, ki se šele zdaj oglašča? Prinaša kaj novega ali se vrača v tradicijo? Kaže znamenja konformizma ali uporništv, se morda rešuje v cinizem zaradi slabih izkušenj iz preteklosti in še ne dovolj jasnih perspektiv sedanjosti?

Med mladimi pesniki, ki danes začenjajo svojo pot v književnost, so tudi takšni, ki so okuženi z duhom konformizma. Nič ne mine brez sledu – tudi »zastali časi« ne. Vendar ti pesniki ne označujejo obraza mlade ruske poezije.

Zadnji čas se je pri nas po dolgem zatišju pojavilo nemalo zanimivih pesnikov – tudi posebej na Uralu, v Sverdlovsku. Lahko imenujem Jurija Kazarina, Arkadija Zastirca, povsem mladega Aleksandra Zenigrada... To so nadarjeni pesniki, ki imajo visoko kulturo, ki pogumno, globoko in metaforično odsevajo v svoji poeziji sodobni svet, njegova vprašanja in upanja. Tem pesnikom je občutenje cinizma tuje, kajti cinizem je pravi poeziji vselej tuj.

Hkrati z njimi so mladi pesniki, za katere sta značilni posmehljiva uglašenost in posmehljiva vsebina. Posmeh teh pesnikov se je porodil iz nasprotovanja pompoznosti, ki je pri nas zacvetela v časih Brežnjeva, ta posmeh je pogumno naperjen proti neugodnim nagibom našega življenja in nosi vedro izhodišče. To je posmeh; ni pa cinizem.

Tudi tako imenovani »hipijski pesniki« so – prav v tej »plejadi« je cinizem pognal svoje korenine. Vendar to niso pesniki duhovnega odpora, to so, kot se mi zdi, žrtve brezdušnosti našega časa.

Kakšen je kulturni, literarni in sploh duhovni pretok med rusko in drugimi nacionalnimi kulturami v SZ?

Vzajemnost ruske in drugih narodnih kultur je tradicionalna in zelo razgibana. Ta izmenjava ima najrazličnejše oblike. Tako na primer v republikah pogosto potekajo desetdnevja izmenjav narodnih kultur. Recimo pri nas v Sverdlovsku smo imeli desetdnevje gruzinske kulture, v Tbilisiju pa je bilo desetdnevje ruske kulture, ki so jo predstavili uralski mojstri umetniki. Izmenjevalna gostovanja gledališč, literarni prazniki, umetniške razstave – vse to je težko prešteti.

Vendar je v zadnjem času v zvezi z določenimi dogajanja v vrsti republik kulturna izmenjava nekoliko oslabela. Pri tem mislim, da lahko kulturni dejavniki nemalo prispevajo k normalizaciji naših mednacionalnih odnosov.

Kako osebno doživljaš sedanje razmere v svoji domovini, nacionalno emancipacijo v baltiških republikah, v Zakavkazju, v Ukrajini in drugod?

Kot vse preživljam tudi to zelo bridko, z bolj. Toda ti problemi so tako zapleteni, da lahko povem le kratko: Zelo se nadejam, da bodo združevalne sile zmagale nad silami razdruževanja; ljudje se morajo združevati, ne pa razedinjati, če naj razrešujejo najrazličnejše težave, v tem primeru mednacionalne. Sicer ne bomo svojih problemov nikoli rešili.

Pa se vrniva spet k literaturi! Antologija Z vso silo življenja je izšla v Sverdlovsku. Čeprav gre za veliko mesto (milijon in pol prebivalcev), je doslej veljalo skoraj kot pravilo, da se s predstavitev tujih avtorjev ukvarjata Moskva in Leningrad. Gre za decentralizacijo kulturnih kompetenc?

To je seveda decentralizacija. Nihče ni dajal nikakršnih uradnih odobritev za izid takšnega cvetnika v Sverdlovsku – za to preprosto ni bilo potrebe. Ta cvetnik se je porodil brez kakršnihkoli protokolov iz dolgoletnega vzajemnega dela uralskih in slovenskih pesnikov ter postal prvi cvetnik tuje poezije v naši državi, ki je ugledal luč v območni založbi v prevodih pesnikov, ki živijo na tem območju, v tem primeru na Uralu.

Zelo upam, da bodo temu primeru sledile še druge območne založbe naše države – tem krepkejši bodo naši kulturni stiki z narodi drugih držav, kar je v našem razrvanem času izredno pomembno.

Se zdaj, po skoraj enomesečnem bivanju v Sloveniji, vračaš domov z okrepljenimi simpatijami do Slovenije in slovenske poezije ali pa si v tem času moral popiti tudi kakšno »kapljico pelina«, kakšno razočaranje, ki ga nisi pričakoval? Tudi Slovenci nimamo sami o sebi najboljšega mnenja...

To potovanje v Slovenijo je bilo zame pravi praznik duše. Spoznal sem sadove našega skupnega dela in nove perspektive.

Bilo je sila prijetno, ko je Društvo slovenskih pisateljev čudovito pripravilo predstavitev cvetnika, ko so o tem cvetniku, v katerega so uralski pesniki vložili toliko truda, poročali ljubljanski radio in televizija, slovenski časniki. Zelo vesel sem bil, da sem srečal svojo staro prijateljico Nado Kraigher, ki nam je bila v neprecenljivo pomoč pri delu s cvetnikom. Srečen se bil, ko sem se seznanil s partriarhom slovenske poezije Matejem Borom, pri katerem sem bil v gosteh s svojim drugim starim prijateljem, pomembnim pesnikom Lojzetom Krakarjem, ki ga imam zelo rad. Nikoli ne bom

pozabil, kako vznemirjeno, s kakšno ljubeznijo mi je Ciril Zlobec razkazoval svoj Kras, vožnje z Nežo Maurer k spomeniku slovenskim partizanom, ki so prvi začeli boj s fašističnimi zavojevalci, srečanj z Ivanom Potrčem in Branko Jurco, s Tonetom Pavčkom, Tonetom Kuntnerjem, Katarino Špur, z Markom Kravosom, s Tonetom Partljičem, čigar igro sem si ogledal v Mestnem gledališču, z drugimi slovenskimi pisatelji. Nikoli ne bom pozabil, kako gostoljubno me je v svoji delavnici na Jadranu sprejel imenitni slovenski kipar Janez Pirnat. Če bi naštel vse vznemirljive trenutke, ki sem jih doživel v teh dneh, bi niti tako velika revija, kot je Sodobnost, ne zadoščala...

Kajpak sem spoznal tudi negativne strani življenja v Sloveniji. Ampak tega nisem vzel s sabo na Ural. S sabo na Ural sem vzel delček svoje ljubezni -- prgišče slovenske zemlje. Kot veste, to ni spominek za praznega izletnika...

Stal sem na divjem Uralu

Jakov ERMITAŽ Sem romajo vsi kakor v Meko.
Andrejev

Še jaz po brezkončni stezi
počasi iz veka k veku
grem s tiho toplino oči.

Črn veter lasé razvihral je
materi mrtvih ljudi,
Picáso planet razdejal je,
da znova ga spet zgradi.

Skoz solze z Magdaleno Marijo
nad dvajseti vek motri,
kako pred brezroko boginjo
človek brezroki stoji.

GROZA V vroč dan, ki sega do svoda,
za našim oknom zelenim
se gromko hahlja priroda
in lipa blešči se ognjeno!

In vejejo črni vetrovi,
še sonce narobe vrti se,
nad našim stoletjem svetovi
v prabitne razpadajo lise.

* * *